

Met afval wordt niet vaak erg bewust omgegaan. Dat we te midden het afval dat we alsmear blijven produceren, leven en werken verandert niet veel aan die omgangsvorm. We neigen ertoe te vergeten dat consumptie - een integraal deel van ons leven – onvermijdelijk leidt tot afval. Afval is overal. Het is er altijd. Alles wordt vroeg of laat afval. De huidige demografische evolutie (huishoudensamenstelling, vergrijzing, etc. ) beïnvloedt de consumptiepatronen en dus de aard en omvang van de afvalproductie en afvalstromen. Zelfs de opkomende tendens van een circulaire economie kan een grondstoffencrisis niet afwenden. We consumeren tegenwoordig meer dan de aarde ons kan bieden. Dit, in combinatie met de problematiek van de klimaatsverandering, zal de beschikbaarheid van primaire grondstoffen zoals water, voedsel en energie verder bemoeilijken. Bovendien kampen de huidige, gecentraliseerde afvalinfrastructuren met een capaciteitsgebrek en zijn ze over het algemeen zeer milieuvriendelijk, weinig kostenefficiënt (ook al pretenderen ze rationeel en efficiënt te zijn) en kwetsbaar. Kortom, er zijn meer dan voldoende redenen om de hele afvalketen en haar infrastructuur te herbekijken, bij voorkeur op een holistische manier, en op basis daarvan als systeem opnieuw te concipiëren.

Dat we anders met afval moeten omgaan weten we eigenlijk al lang. We zijn ervan overtuigd dat deze noodzakelijke nieuwe kijk op afvalstromen en afvalinfrastructuur tegelijk, en dat is wellicht nieuw, een hefboom en een katalysator voor radicale stedelijke veranderingen kan worden.

Met ons onderzoek, dat startte als een 'landscape urbanism'-thesis, exploreren we stedelijke ontwerpstrategieën, om de huidige afvalstromen te herstructureren, herkanaliseren en te herschalen (zowel voor afvalwater als de verschillende soorten restafval). Door afvalstromen los te koppelen van het huidige ongedifferentieerde afvalbeheersysteem, ontstaat er een nieuw systeem dat lokaal zowel economisch als ecologisch toegevoegde waarde kan creëren. In analogie met waterstroombekkens, introduceren we het concept van afvalstroombekkens dat meteen de herschaling van afvalstromen ijkt. Afbakening van afvalstroombekkens binnen een stad houdt immers in dat het afval dat binnen één bekken wordt geproduceerd ook daar wordt verwerkt. Een dergelijke nieuwe opzet heeft gevolgen voor de aard en inplanting van de infrastructuur en herdefinieert zo, direct of indirect, de ruimtelijke organisatie van de stad. De noodzakelijke wijziging van afvalverwerkingsmethodes heeft, met andere woorden, een systemische dimensie en kan worden gebruikt als een instrument om de stedelijke omgeving te herstructureren.

Bij wijze van uitgangspunt concentreren we ons op de 20e -eeuwse gordel van Antwerpen: een patchwork van voornamelijk naoorlogse buurten, die qua structuur en typologie nauwelijks zijn veranderd sinds de aanleg en waar herinvestering dringend nodig is. Het is ook deze 20e-eeuwse gordel die tegelijkertijd mogelijkheden biedt voor toekomstige accommodatienoden die het gevolg zijn van de constante en aanzienlijke bevolkingsgroei van Antwerpen. Door deze demografische ontwikkeling ontstaan in de komende jaren belangrijke uitdagingen op het gebied van ecologie, infrastructuur, bevolkingsdichtheid en openbare dienstverlening.

Wij willen onderzoeken hoe representatieve plaatsen binnen het stedelijk weefsel van de 20e-eeuwse gordel zo kunnen worden aangepast dat ze een alternatief kunnen bieden voor grootschalige industriële afvalverwerking. Aan de hand van de potentiële reconversie van verschillende representatieve plaatsen, ingebed in het stedelijk weefsel. Een belangrijk voorbeeld zijn supermarkten. Niet alleen zijn de goederen die er verkocht worden het product van een lange handelsketen, de supermarkten zelf produceren ook een aanzienlijke hoeveelheid afval en nemen veel stedelijk ruimte in beslag. Daarom is hier ook een groot potentieel voor de reductie van afval. Om duurzamere handels- en productiepraktijken te genereren, stelt ons onderzoek verschillende strategieën voor om de positie van de supermarkt in een stedelijke omgeving en de mensenstroom die hiermee gepaard gaat te optimaliseren. Voorbeelden van dergelijke strategieën zijn: de installatie van een waterrette voor herbruikbare verpakkingen; de creatie van een platform voor het uitwisselen van goederen; de productie van groenten met behulp van in loco gezuiverd grijs water en de restwarmte van de supermarkt zelf. Haalbaarheid en effect van een aantal transformaties van die aard willen wij testen op een concrete case door middel van een intensieve workshop ontwerp en coproductie. Deze workshop is opgezet als een experimenteel laboratorium dat bewoners samenbrengt met relevante actoren als Unizo; het Departement ruimtelijke ordening van de stad Antwerpen; afvalverwerking en faciliteitenbeheer van de stad; AG vespa (een ontwikkelaar in Antwerpen); Velt (een organisatie actief op het gebied van stedelijke landbouw). Elk van deze partijen kan zijn eigen expertise ter beschikking stellen en punten van zorg naar voor brengen (en in een latere fase een vorm van ambassadeurschap op zich nemen). Bovendien kan de workshop worden ondersteund door OSA (het Departement stedenbouw en architectuur van de KULeuven), en kan er een kleine publicatie uit voortkomen. Naast de genoemde actoren die in het lab samenwerken aan de geselecteerde site, kan een grotere groep, bestaande uit zowel geïnteresseerde bedrijven als publieke instellingen, bij het project betrokken worden (bijvoorbeeld OVAM).

De toepassing van de nieuwe kijk op complexe stedelijke afvalstromen in deze testcase kan een nuttige bijdrage leveren aan het bredere onderzoek naar een efficiënter gebruik van grondstoffen in de stedelijke omgeving. Conceptualisering, methodologie en de concrete resultaten van de workshop kunnen vervolgens gedeeld worden en een directe inspiratie bieden en gerepliceerd worden voor gelijkaardige cases in Vlaanderen.

De belangrijke eerste stap die moet worden gezet voor het realiseren van het proefproject in Antwerpen is het grondig voorbereiden van een coproductieworkshop met de nodige ondersteuning.